آغاز بهار کتاب در فضای مجازی

هفتمین نمایشگاه مجازی کتاب تهران با شعار «بخوانیم برای ایران» با حضور ۲۲۹۶ ناشر فعالیت خود را رسما از دیروز (۲۶اردیبهشت) آغاز کرد. این رویداد فرهنگی که تا دوم خردادماه ۱۴۰۵ ادامه دارد میزبان طیف گسترده‌ای از ناشران داخلی، دیجیتال و ۱۹ کارگزار خارجی است. طبق برنامه‌ریزی‌ها، خریداران از تخفیف‌های ویژه‌ای بهره‌مند می‌شوند و آثار چاپی با ۲۵ درصد و کتاب‌های الکترونیک با ۳۵ درصد تخفیف ترکیبی عرضه می‌گردند. سقف خرید برای هر کد ملی دو میلیون تومان تعیین گردیده و کتاب‌های منتشرشده از سال ۱۴۰۰ به بعد در دسترس هستند. در بخش بین‌الملل نیز کتب خارجی با تخفیف‌های پلکانی تا سقف ۶۰ درصد براساس سال انتشار ارائه می‌شوند. یکی از نکات برجسته این دوره، تسهیلات پستی است. به دستور وزیر فرهنگ و به یاد کودکان شهید میناب، ارسال کتاب‌های حوزه کودک با قیمت زیر ۲۰۰ هزار تومان کاملا رایگان خواهد بود. این نمایشگاه به ریاست محسن جوادی و قائم‌مقامی ابراهیم حیدری، بستری نوین برای عدالت فرهنگی و دسترسی همگانی به تازه‌های نشر در سراسر کشور فراهم آورده است.

چه کسانی کتاب‌سوزی به راه انداختند؟

کتابخانه در دوران تمدن اسلامی جایگاه بسیار اساسی داشته، چنان‌که از اولین سال‌های شکل‌گیری این تمدن، تاسیس کتابخانه‌های متعددی روایت شده است

سعید مستغاثی
منتقد سینما

در میان تمامی افرادی که از سوزاندن کتابخانه‌های ایران در زمان ورود مسلمانان نوشته و سخن گفته‌اند، هیچ‌کدام از این‌که آن کتابخانه‌ها در کجا واقع بوده، سخنی نگفته‌اند! واقعا آن کتابخانه‌ها در کجا قرار داشته‌اند؟ در همدان؟ در اصفهان؟ در شیراز یا تبریز؟ در نیشابور بوده یا در تیسفون؟ در آسمان یا زیر زمین؟ در کجا بوده؟

آدرس، مکان و محل آن کتابخانه‌ها در هیچ منبع و مدرک تاریخی‌ای ذکر نشده؛ این در حالی است که مکان کتابخانه مصر که مدعی شده‌اند توسط مسلمانان سوزانده شده (و همین واقعه را دلیل رخداد مشابه آن در ایران دانسته‌اند) به‌طور مشخص در همه تواریخ و مکتوبات تاریخی در بندر اسکندریه ذکر شده است. استاد مرتضی مطهری در کتاب «خدمات متقابل اسلام و ایران» در این باره نوشته:

«... در حالی‌که جزئیات حوادث فتوحات اسلامی در ایران و روم در این مکتوبات تاریخی ثبت و ضبط شده اما نامی از کتابخانه‌ای در ایران اعم از آن‌که به آتش کشیده شده باشد یا به آتش کشیده نشده باشد، در هیچ مدرک تاریخی‌ای وجود ندارد بلکه مدارک، خلاف آن را ثابت می‌کند. این مدارک متفق‌القول هستند که اساسا در حوزه زردشتی، علاقه‌ای به علم و کتابت وجود نداشته است....»

ویل دورانت و گوستاو لوبون هم رد کردند

اما راجع به کتاب‌سوزی اسکندریه که بسیاری از مدعیان کتاب‌سوزی مسلمانان در ایران، آن را دلیل اثبات مدعای‌شان می‌دانند، در هیچ‌یک از کتب اسلامی یا مسیحی و یا یهودی و دیگر کتب که قبل از جنگ‌های صلیبی تدوین شده، اسمی نیامده. تنها در اواخر قرن ششم و اوایل قرن هفتم هجری قمری، برای اولین‌بار شخصی به‌نام «عبداللطیف بغدادی» که مردی مسیحی بود، در بخشی از کتابی با موضوع امور و حوادثی که شخصا مشاهده کرده (و در حقیقت یک نوع سفرنامه محسوب می‌شود)، عمودی را به نام «عمودالسوادی» در محل سابق کتابخانه اسکندریه توصیف نموده و نوشته:

«... و گفته می‌شود که این عمود یکی از عمودهایی است که بر روی آنها رواقی استوار بوده و ارسطو در این رواق تدریس می‌کرده و دارالعلم بوده و در اینجا کتابخانه‌ای بوده که عمروعاص به‌اشاره خلیفه آن را سوزانده است...» عبداللطیف بدون ارائه هیچ سند مکتوب و با آوردن عبارت «گفته می‌شود» به‌جای ذکر سند و منبع مستند در آغاز خبر، در واقع روایتی مشکوک و نامعتبر را نقل نموده است؛ چراکه اگر سندی در اختیار داشت، مطلبش را با ذکر آن سند روایت می‌کرد مانند طبری و امثال او و یا نقل را حداقل با ذکر تاریخ و نشانه ارائه می‌نمود. ویل دورانت در تاریخ تمدن خود دلایل متعددی برای ضعف روایت عبداللطیف بغدادی ذکر کرده، از جمله سوزانده‌شدن بخش مهم کتابخانه اسکندریه در دوران اسقف توفینس و در سال ۳۹۲ میلادی (حدود ۲۵۰ سال پیش از ورود مسلمانان به این شهر) و همین‌طور عدم اشاره به چنین واقعه‌ای در تمامی کتب تاریخی پیش از قرن ششم.

گوستاو لوبون نیز در کتاب «تمدن اسلام و عرب» در این باره نوشته است:

«... سوزانیدن کتابخانه اسکندریه که آن را به فاتحین اسلام نسبت داده‌اند، جای بسی تعجب است که یک چنین افسانه موهومی چگونه در این مدت متمادی به شهرت خود باقی مانده است و آن را تلقی به قبول نموده‌اند. ولی امروز بطلان این عقیده به ثبوت پیوسته و معلوم و محقق گردیده است که خود نصاری پیش از اسلام همچنان‌که همه معابد و خدایان اسکندریه را با کمال اهتمام منهدم نمودند، کتابخانه مذکور را نیز سوزانیده و بر باد دادند، چنان‌که در زمان فتح اسلام از کتاب‌های مزبور چیزی باقی نمانده بود تا آن را طعمه حریق سازند...»

برخلاف روایات جعلی تاریخی جدوجهد مسلمانان برای کتاب‌نویسی و تهیه نسخه‌های مختلف از کتاب‌ها در طول تاریخ تمدن اسلامی رواج داشت

کتاب‌سوزی در غرب از جنگ‌های صلیبی تا امروز

اما سابقه کتاب‌سوزی در غرب به جنگ‌های صلیبی و مقابله صلیبیون با مسلمانان در آندلس می‌رسد. در تاریخ آمده است که وقتی در اواخر قرن پانزدهم میلادی، سرانجام پس از قرن‌ها صلیبیون با دسیسه‌چینی و فریبکاری، به حکومت ۸۰۰ ساله مسلمانان پایان دادند، کتابخانه‌های بسیاری از آنها باقی‌مانده بود از جمله کتابخانه ۴۰۰ هزار جلدی کوردوبا یا کتابخانه‌های گرانادا و والنسیا و اشپیلیه و....

صلیبیون خشم خود را تنها بر سر مسلمانان با کشتار و سوزاندن و آواره‌ساختن آنها، نریختند بلکه همه آن صدها هزار جلد کتاب را به میادین شهرها آورده و به آتش کشیدند. نقل است که تنها کتب پزشکی را نگه داشتند تا بتوانند از آنها برای درمان بیماری‌های خود استفاده نمایند.

اما تداوم آن کتاب‌سوزی، امروز نیز توسط صلیبیون صهیونیست حاکم بر جهان غرب، وجود دارد. اهانت به قرآن کریم و سوزاندن آن توسط برخی افراد معلوم‌الحال در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۲۳ و... در آمریکا و سوئد، از جمله ادامه آن کتاب‌سوزی در قرن ۲۱ و توسط مرتجعین مدرن جهان امروز است.

در سپتامبر ۲۰۲۱ نیز در یک‌سری از مدارس کانادا، به‌بهانه آشتی با بومیان این کشور، صدها جلد کتاب سوزانده شد و چنین موضوعی در یکی از کشورهای مدعی علم و آگاهی، آن هم در هزاره سوم، حیرت و خشم جهانیان را برانگیخت.

در تاریخ معاصر ایران نیز تنها موارد کتاب‌سوزی توسط شبه‌روشنفکران به ثبت رسیده و نمونه آن احمد کسروی (شبه‌روشنفکر وابسته به رضاخان) بود که علاوه بر کتاب‌های شاعرانی مانند حافظ و سعدی، «مفاتیح‌الجنان» را نیز طی مراسمی به‌نام «جشن کتاب‌سوزان» به آتش کشید.

کلوب‌های کتاب در دوران تمدن اسلامی

اما برخلاف روایات جعلی تاریخی، جدوجهد مسلمانان برای کتاب‌نویسی و تهیه نسخه‌های مختلف از کتاب‌ها در طول تاریخ تمدن اسلامی رواج داشت و به‌همین‌دلیل بساط کتابخانه‌ها نیز همواره دایر بود. پرفسور جاناتان بلوم (استاد هنرهای اسلامی و آسیایی کالج بوستون آمریکا) درباره این رونق و اوج اظهار داشته:

«... برای مثال یک خیابان در بغداد برای کتاب‌فروشان وجود داشت که بیش از صد مغازه در آن بود و هرکدام کتاب و کاغذ می‌فروختند و این زمانی بود که در اروپا یک صومعه بایستی خیلی خوش‌شانس بوده باشد که ۵-۴ کتاب در آن وجود داشته باشد...»

پرفسور زیگرید هونکه، محقق و مورخ برجسته آلمانی درباره رونق کتابخانه‌ها در دوران تمدن اسلامی نوشته:

«... در آن دوران کتابخانه‌های بسیاری توسط مسلمین تاسیس شد و حتی موقوفاتی برای آن قرار می‌دادند. یکی از مسافران در بغداد سال ۸۹۱ میلادی، یکصد کتابخانه عمومی می‌شمارد. هر شهری برای خود، کتابخانه تاسیس می‌کرد. مسلمانان می‌توانستند در قرائت‌خانه این کتابخانه‌ها با آرامش کامل به مطالعه بپردازند و یا کتاب کرایه کنند. در این کتابخانه‌ها، برای مترجمین و رونویس‌کنندگان، محل خاصی وجود داشت. هرکس می‌توانست در سالن‌هایی که برای اجتماع در نظر گرفته شده بود، به بحث‌های رسمی و مذاکره بپردازد. نظیر وظایفی که امروزه برای کلوب‌های کتاب در انگلستان در نظر گرفته شده است...»

روایت ویل دورانت از کتاب و کتابخانه در تمدن اسلامی

ویل دورانت که مشهورترین تاریخ تمدن را تالیف کرده است، در جلد چهارم کتاب «تاریخ تمدن» خود، درباره گستردگی کتابخانه‌ها در دوران تمدن اسلامی می‌نویسد: «.... در غالب مسجدها، کتابخانه‌ای وجود داشت، در بیشتر شهرها نیز کتابخانه‌های عمومی بود که تعداد زیادی کتاب داشت و درهای آن به‌روی طالبان علم گشوده بود. به سال ۳۳۹ هجری در موصل یک کتابخانه عمومی بود که یکی از نیکوکاران تاسیس کرده بود و مطالعه‌کنندگان به‌جز کتاب، کاغذ مورد احتیاج خود را نیز در آنجا می‌یافتند. تنها فهرست کتاب‌های موجود در کتابخانه عمومی ری، ده مجلد قطور شده بود. کتابخانه بصره به دانشورانی که در آنجا مطالعه می‌کردند، مقرری و اعانه‌هایی می‌داد... بعضی بزرگان چون صاحب‌بن‌عباد، به‌قدر همه کتابخانه‌های اروپا کتاب داشتند...»

ویل دورانت همچنین درباره کتابخانه‌های بغداد و گردش اقتصادی آنها می‌نویسد:

«... به‌گفته یعقوبی در ایام او (۲۷۸ هجری - ۸۹۱ میلادی) بیش از یکصد کتاب‌فروشی در بغداد بود که در آنجا به‌جز فروش کتاب، از کتاب‌ها نسخه‌برداری می‌کردند و خطوط تزیینی می‌نوشتند، مجامع ادبی نیز بود، بسیاری از طلاب علم، معاش خود را از استنساخ کتاب برای بازرگانان کتاب‌فروش به‌دست می‌آوردند...»

برش

دوران تمدن اسلامی عصر رونق کتابخانه‌ها

کتابخانه در دوران تمدن اسلامی جایگاهی بسیار اساسی داشت. چنان‌که از اولین سال‌های شکل‌گیری این تمدن، شکل‌گیری کتابخانه‌های متعددی روایت شده است. اندرو گراهام دیکسون (منتقد و مورخ هنری و کارشناس شبکه تلویزیونی BBC) در این باره گفته: «... مسلمانان به پرورش ذهن اهمیت بسیاری می‌دادند. خواندن کتاب آن‌قدر نزد آنان باارزش بود که نگارش را تبدیل به شکلی از هنر تزیینی کردند. قرآن مومنین را به یادگیری توصیه می‌کرد و می‌گفت این‌کار انسان را به خدا نزدیک‌تر می‌کند و مسلمانان این دستور را به‌گوش گرفتند. کوردوبا پر از کتابخانه بود و معروف بود که یکی از این کتابخانه‌ها بیش از ۴۰۰ هزار جلد کتاب دارد، یعنی ۱۰ برابر کل کتابخانه‌های باقی اروپا بر روی هم... »دوران حکومت آل‌بویه، دوران رونق کتابخانه‌ها بود. در واقع در قرن چهارم هجری، کتابخانه‌سازی به‌عنوان یک گرایش مهم در جامعه اسلامی رایج شد. از جمله کتابخانه‌هایی که همواره در کنار مساجد جامع قرار داشت اما در مقابل این شورونشاط کتاب و کتابخوانی در سرزمین‌های اسلامی، در اروپا رکود و خاموشی حاکم بود و به‌جز برخی از کتب ادعیه مسیحی و اجرای مراسم و آیین‌های کلیسا، اغلب کتاب دیگری یافت نمی‌شد که اگر می‌شد، سروکار دارنده آن با دادگاه تفتیش عقاید و کلیسا و چوبه‌های آتش بود.

یادداشت

دکتر موسی نجفی | رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تصویر کاذب قدرت در ادبیات آمریکایی و شکستن طلسم ۱۰۰ ساله در جنگ مقدس رمضان

«تصویر قدرت» از اعمال کردن «خود قدرت» مؤثرتر است؛ چرا که حمله به ادراک و سازمان فهم مخاطب است. همین‌طور که از اول جنگ رمضان می‌توان دید در سخنان ترامپ این جملات مدام تکرار می‌شود: نابودی نظامی ایران، نابودی نیروی دریایی، نابودی نیروی هوایی، تعیین رهبری توسط آمریکا، اولتیماتوم برای باز کردن تنگه هرمز، نابودی صنعت هسته‌ای یا برق، پیروزی سریع و ده‌ها اراجیف و لاف‌های تکراری دیگر. اما پشت این دروغ‌ها که معمولا به یک ساعت نکشیده خلافش اثبات می‌شود یک سناریو نهفته است؛ سناریویی که از شماتت و افشای دروغگو و حتی تمسخر گوینده‌اش هم مهم‌تر است و آن این‌که غرب می‌خواهد بگوید این یادت باشد که من قدرتمند هستم و هرکاری بخواهم می‌کنم و توی ایرانی باید جهان‌سومی و کشوری پیرامونی باقی بمانی! به‌نظر می‌رسد فهم این جنگ و این ادبیات استکباری توهم‌آمیز با یک نظریه و راهبرد استعماری کلان‌تر قابل فهم‌تر است و آن هم معادله «مرکز-پیرامون» است؛ معادله‌ای که انقلاب اسلامی از اول تولد آن را ابطال کرد و الگو قرارگرفتنش، جبهه مقاومت را در منطقه شکل داد. جنگ رمضان ویژگی آشکار و نمایانش این است که صدای درهم شکسته شدن ادراک استعمار ذهنی «خودمطلق‌انگاری غرب» را در این ادبیات لاف‌زدن و خودبزرگ‌بینی نمایان کرده است. هر موشک ایرانی که به هدف اصابت می‌کند و هر ساعتی که تنگه‌هرمز در اختیار ایران قرار دارد، به‌مثابه دود شدن این «طلسم خودتحقیری شرق» در برابر غرب متجاوز تلقی شده و هر غرشی که غرب به قصد تقلید صدای شیر از خود بروز می‌دهد در طرف دیگر و در شنونده به‌مثابه میو میو کردن یک گربه که در قفس حبس شده تعبیر می‌شود. شکستن آشکار معادله مرکز - پیرامون از سوی ایران در جنگ مقدس رمضان، نوید ابرقدرتی جدید در منطقه امپراطوری پارس را می‌دهد؛ خشم مرد دیوانه و لاف‌زدن‌ها و هذیان‌گویی‌هایش هم ریشه در کتمان این واقعیت دارد. «تصویر قدرت» از اعمال نمودن «خود قدرت» مؤثرتر است؛ چراکه حمله به ادراک و سازمان فهم مخاطب است. همین‌طور که از اول جنگ رمضان می‌توان دید در سخنان ترامپ این جملات مدام تکرار می‌شود: نابودی نظامی ایران، نابودی نیروی دریایی، نابودی نیروی هوایی، تعیین رهبری توسط آمریکا، اولتیماتوم برای باز کردن تنگه هرمز، نابودی صنعت هسته‌ای یا برق، پیروزی سریع و ده‌ها اراجیف و لاف‌های تکراری دیگر.

متن کامل را در جام جم آنلاین بخوانید

نمایش

طنین موسیقی و حماسه بر صحنه

تماشاخانه سنگلج به‌زودی میزبان نمایش موزیکال «سندباد و فیروز» به کارگردانی محمود موسوی می‌شود. این اثر که درگیری تاریخی دو روستا را روایت می‌کند، با بهره‌گیری از تجربه طولانی موسوی در سینما و تئاتر روی صحنه می‌رود. همزمان، اجرای نمایش «آرزوی بزرگ» به کارگردانی میثم یوسفی در تالار هنر نیز تا اول خردادماه تمدید شد. این اثر اقتباسی که با نگاهی به موسیقی عماد توحیدی و موضوع حب وطن در خلیج فارس تولید شده، با استقبال گسترده مخاطبان روبه‌رو گشته است. علاقه‌مندان به هنرهای نمایشی و تئاتر کودک می‌توانند برای تماشای این آثار حماسی و عروسکی به سالن‌های مربوطه مراجعه کنند.

یاران امام جواد (ع) تمدن‌سازان علوی

آثار علمی و فرهنگی شاگردان امام نهم (ع)، میراث ماندگاری برای نسل‌های آینده‌اند

امیرعلی حسنلو
پژوهشگر تاریخ اسلام

در هر دوره‌ای که امامان شیعه پرچم هدایت جامعه را برعهده می‌گرفتند و امامت جامعه را عهده‌دار می‌شدند، به تربیت شاگردان می‌پرداختند. شاگردانی که هرکدام وزنه علمی بزرگی به‌شمار می‌رفتند و در میدان رقابت سرآمد دانشمندان عصر خود بودند. حضرت امام جواد (ع)، امام نهم ما شیعیان نیز به تربیت شاگردانی پرداختند که مایه استمرار و پایداری تشیع بودند. آنها در رشد و شکوفایی تمدن اسلام سهم بسزایی داشتند، لذا شایسته است که برای احیای نام و یاد و آثار و مرام تربیت‌یافتگان مکتب ائمه (ع) و معرفی آنان به نسل حاضر و آینده تلاش نمود. ما در این بحث به برخی از این بزرگواران اشاره خواهیم کرد.

۱ عبدالعظیم حسنی: عبدالعظیم بن عبدالله بن علی بن حسن بن زید بن حسن بن علی بن ابیطالب (ع) ملقب به حسنی است به خاطر انتسابش به امام حسن (ع) وی از اصحاب امام جواد (ع) و امام هادی (ع) بوده است. مشهور است که ایشان در زمان امام هادی (ع) وفات یافته است. حضرت عبدالعظیم فردی جلیل‌القدر و عابدی وارسته بوده که روایات و احادیث زیادی از امام جواد (ع) و امام هادی (ع) نقل کرده و کتاب‌های «خطب امیرالمؤمنین (ع)» و «الیوم و اللیله» را تألیف نموده است. محمد بن خالد برقی روایت می‌کند که حضرت عبدالعظیم از ترس سلطان وقت که علویان را اذیت و آزار می‌کرد و آنان را به قتل می‌رساند گریخت و به شهر ری آمد و در خانه یکی از شیعیان سکونت گزید. دیگر شیعیان خبر حضور ایشان را شنیدند و به نزدش آمده، به حدیث او گوش فرامی‌دادند و سوالات شرعی خود را می‌پرسیدند. ایشان در سال ۲۴۵ ه.ق وفات یافته است. هم‌اکنون قبر حضرت عبدالعظیم در شهر ری، نزدیک تهران واقع شده و زیارتگاه عاشقان اهل‌بیت(ع) است. در برخی از روایات ثواب زیارت ایشان را معادل ثواب زیارت امام حسین (ع) ذکر کرده‌اند.

۲ احمد بن محمد بن ابی نصر بزنطی: وی از جمله یاران و اصحاب امام رضا (ع) و امام جواد (ع) بوده که نزد آن دو بزرگوار منزلتی رفیع داشته است. وی احادیث زیادی از این دو امام بزرگوار روایت کرده و از جمله محدثان شیعی موثق معرفی شده است.

بزنطی به عنوان فردی جلیل‌القدر، فقیهی فاضل و یکی از اصحاب اجماع معرفی شده است.

شیخ طوسی در الفهرست آورده است: وی از ثقات اهل کوفه بوده که حضرت رضا (ع) را ملاقات کرده و نزد ایشان مقامی عظیم داشته است. وفات وی در سال ۲۱۲ ه.ق اتفاق افتاده است. وی کتب متعددی تألیف کرده که از جمله آنها می‌توان به کتاب «الجامع» اشاره کرد.

۳ فضل بن شاذان: فضل بن شاذان نیشابوری از اصحاب امام جواد و هادی و عسکری (ع) بوده است. وی فردی مورد اعتماد، جلیل‌القدر، فقیه و متکلم بوده است. برخی نوشته‌اند وی ۱۸۰ کتاب در فقه و حدیث و رد بر فرقه‌های ضاله و... نگاشته که متأسفانه اکثر آنها از بین رفته است. شیخ طوسی نام برخی از آثار وی را در الفهرست ذکر کرده است. اکثر تراجم‌نویسان از وی به نیکی یاد کرده‌اند. وفات وی در سال ۲۶۰ ه.ق گزارش شده است. ابن شاذان از جمله کسانی بوده که امام حسن عسکری (ع) برای وی طلب رحمت فرمودند.

۴ حبیب بن اوس طائی: حبیب بن اوس طائی معروف به ابوتمام از اصحاب خاص امام جواد (ع) بوده است. او شاعری بزرگ و استاد لغت‌شناس و تاریخ و ایام عرب بود و دارای قصیده معروفی است که درباره ائمه دوازده‌گانه (ع) است. شیخ عباس قمی می‌نویسد: «علما گفته‌اند که از قبیله «طی» سه کس بیرون آمدند که هرکدام در باب خود منفرد بودند، حاتم طائی در جود، داود طائی در زهد و ابوتمام طائی در شعر. قبر ابوتمام در موصل معروف است.

۵ محمد بن ابی عمیر: وی از قبیله «ازدواج» از بزرگ‌ترین قبایل عرب است. علما و دانشمندان حکم به وثاقت و بزرگواری او نموده‌اند و او را عابدترین و با ورع‌ترین مردم زمان خویش می‌دانند و در فقه و دانش او را از افراد برجسته زمان خویش می‌شمارند که دارای کتب بسیاری است. از نظر علم حدیث وی فردی معتبر است.

متن کامل را در جام جم آنلاین بخوانید